

זכרון

סימן יט—ב

יהודה

יא

ושלומך⁷ יגדל לעד.

[ד] והודיעני אם נריך אדם להיזהר בשעת לימוד שלא לישב בגילוי הראש.

כחפץ וספך דודך,

ושלום.

הכותב יוס' ד' פרשת והתנחלו בזה ערך כל גויי הארץ⁸,

כנפש עבדך

יהודה בן הרא"ש ז"ל.

אשר הקטן בן אחיך ר' שלמה ז"ל.

סימן כ

תשובה.

שאלה.

[א] ודבר שטיבולו צמסקה א"ל ז"ל היה מנריך נטילה¹. אמנם מפני² המחלוקת³ טוב שלא לזכר, כי בכל מקום שיש ספק ברכות יש למעט זהם⁴.

מה שכתבת שלא מנחת השאלות אשר שלחתי לכבודך, אכתבם לך פעם אחרת.

[ב] וקבר של בנין שפינו ממנו מת אסור לקבור בו מת אחר, ואם אינו של בנין מותר כי קרקע עולם אינו נאסר, דמת איתקש לע"ז וע"ז צמחצור לא מיתקרא⁵.

[א] הודיעני מה דעתך בנטילת ידיים לדבר שטיבולו צמסקה וזכרה על נטילתם, כי ראיתי מחלוקת בין הפוסקים.

[ג] וצריך לגרור האות ולכותבה⁶, ואיני יודע מה יועיל העצרת הקולמוס עליה⁷ ויטכרך לגוררה אחר קד.

[ב] גם הודיעני מה דעתך בקבר שפינו ממנו מת, אם אסור לקבור בו מת אחר, ואם יש חילוק בזה בין מת מנחה ובין מת אחר, ואיזה קבר הוא אסור אם של קרקע עולם או דוקא של בנין, ואם יש שיעור לאיסורו עד כמה תופסת. הכל צאר היטב.

[ד] וטוב⁸ הוא שלא לישב בגילוי הראש בשעת הלימוד למי שיוכל לסבול, לפי שילמוד יותר צאימה. ולפעמים מפני כובד החוס אינו יכול לסבול⁹.

[ג] ומה שכתבת צאות של ס"ת שזריכה כתיבה לשמה, ושלא יעשה מאות אחת שמים, הודיעני אם נריך לגרור האות ולחזור ולכותבה לכחילה, או אם מועיל להעביר עליה הקולמוס.

ושלום.

דודך יהודה בן הרא"ש ז"ל.

לישב בכובע של פשתן דק וכיוצא בו בעתות החוס לצאת ידי כולם. ומשמע שכיסוי הראש הוא מנהג טוב, אבל אינו חיוב למי שאינו יכול לסבול. ועי' שו"ת מהרש"ל סי' עב. והנה, בעקבות הדפסת חיבור זה לראשונה בברלין תר"ו העיר הגאב"ד דברלין הערה בגליון ספרו, והעתיקה ר' עזריאל הילדסהיימר בגליון ספרו, וממנו הועתקה לשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר חלק ב סימן רנג בזה הלשון: "העתק מהגה"ה שעשה הגאב"ד בספרו זה: לשון זה הוסיפו המגלים ראש, ובכתי"י כתוב בזה"ל: טוב שלא לישב בגילוי הראש בשעת הלימוד כדי שישב באימה יותר, ולפעמים מפני כובד החוס נראה להקל. וכבר נהגתי בעצמי לישב בכובע של פשתן דק כקופצא בעיתות החוס לצאת ידי כולם." ע"כ הלשון המובאת בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר. מובן שאותו גאב"ד שהגיה בעותק החיבור שהיה ברשותו העתיק את הנוסח מכת"י אמסטרדם או מכת"י אחר שבו היה נוסח זהה. אולם לא נראה שמישהו שינה בודוק, ושני הלשונות עולים לקנה אחד, וההבדלים ביניהם הם ככל שאר ההבדלים בין נוסח הדפוס וכת"י לנוסח כ"א, והמדפיס לא שינה מנוסח כת"י שהיה בידו (וראה במאמר בישורין כרך ז אלול תש"ס עמ' תשלה ואילך, ובנספח בסוף הספר עמ' רכא). ועי' שו"ע או"ח סי' ב סע' ו ובנו"כ, ובברכ"י ס"ק ב ו-ד, ובשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סי' טו אות ז, ועוד.

בתשובה). ועי' ש"ך יו"ד סי' רלב ס"ק כה וח"מ סי' פז ס"ק עו, ובשו"ת מהרי"ט ח"ב חו"מ סי' נב, ובשו"ת דברי ריבוב סי' קט, ושו"ת מהר"א ששון סי' עד, ושו"ת תורת אמת סי' עד ד"ה כללא דמילתא, ושו"ת תורת חיים ח"ב סי' טז, ושו"ת תורת משה חו"מ סי' כו, ושו"ת נו"ב קמא יו"ד סי' סח, מ"ש בדברי רבינו. 7. מכאן ואילך בכ"א ליתא. 8. בראשית כו, ד, פרשת תולדות, תחילת חודש כסלו. אולי השאלות האחרונות נדפסו לפי הסדר, והשאלה הקודמת נשלחה לאחר המועדים. כ. 1. עי' פסחים קטו, א, ופסקי הרא"ש חולין פרק ח סי' י, ושו"ת הרא"ש כלל מח דין ג. וכן פסק בנו בטור או"ח סי' קנח (קלד, ב), ובשו"ע סע' ד-ה. ועי' דברי חמודות על הרא"ש חולין שם שלפי הרא"ש והטור יש לברך על נטילה זו, ובאריכות בבי" שם ד"ה ולא דוקא. 2. בכ"א: מפני הספק. 3. עי' תוספות פסחים שם ד"ה כל שטיבולו. והמהר"ם מרוטנבורג נהג שלא לברך, ראה ספר תשבץ (קטן) לתלמיד מהר"ם סי' צט, הביאו הבי" שם והטור בסי' תעג. דרישה שם. וכ"כ שה"מ ואכמ"ל בזה. 4. מבואר בדברי רבינו שמחלוקת דינה כספק ברכות. 5. גמ' סנהדרין מז, ב - מח, א. 6. גיטין כ, א. 7. שם. 8. בכ"א: טוב שלא לישב בגילוי הראש בשעת הלימוד כדי שישב באימה יותר, ולפעמים מפני כובד החוס נראה להקל. 9. בכ"א נוספה הערה ב'חלוק', כנראה תוספת מאוחרת של רבנו: "כבר נהגתי בעצמי